

שיהיו מוצאים מן הגלות ויהיו במשמרתי כבתחילה. האלף לך שלמה. זהו חול*, ורמז בכאן על ימות המשיח שיהא אלף שנים, הוא האלף השישי משנות עולם שהם ששת אלפים שנה*. ומאתים מן האלף הזה לנוטרים את פרו. לשומרי שחר התורה והמצוה שמתו, והתאו לביאת הקץ ותחיית המתים, ר"ל שיהיה תחיית המתים מאתיים שנה אחר הגאולה* שתהיה קודם מאתיים שנים באלף הששי ותגלה הגאולה והישועה: (יג) ולכך אמר היושבת בגנים. היא השכינה שהיא בקו האמצעי. חברים מקשיבים. ישראל מקשיבים לקולך לקבץ נפוצותיהם, ושתלכי כמאז לפניהם. וידוע הוא כי מ' שנה גלו י' השבטים קודם מנשה* ובנימן, וגלו בג' גליות, דכתיב בעת הראשון הקל ארצה זבולון וארצה נפתלי והאחרון הכביד¹⁸, וכן מתברר גם מן הפסוקים. ויהודה ובנימן גלו כמו כן בג' גליות*, דכתיב בדרך אחותך הלכת ונתתי כוסה בידך¹⁹, וכן מפורש בכתוב. ושהלכו בגלות ראשונה כן יצאו* מן הגלות תחלה, ולאחר זמן יצאו בני יהודה, וזהו שהתנבא ישעיה ואמר, ביום ההוא יוסיף ה' שנית ידו לקנות את שאר עמו²⁰. שאמר "שנית" שגאולת עשרת השבטים תהיה ראשונה, וזהו "את שאר עמו" אשר ישאר מאשור: ואח"כ הוא מסדר שני הגליות ומזכיר שתי הגאולות וקורא לכל א' וא' בשמו הראוי. אמר ונשא נס לגוים ואסף נדחי ישראל²¹, קרא עשרת השבטים נדחים לפי שהם עומדים ביחד אבל נדחים ממקומן, וקרא גלות יהודה נפוצים, ונפוצות יהודה יקבץ²¹. וימשחו להם בית ישראל משיח* ויכבוש ארצות ומלכים ויבא לירושלים. ויבנה אותה, כדכתיב בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס²². וימות במלחמה*, ועליו נאמר ביום ההוא יגדל המספד בירושלים²³, ואומר והביטו אלי את אשר דקרו²⁴, ואחר כן יבואו הנפוצות המפוזרים בין העמים ושמו להם ראש א' הוא משיח בן דוד שהיה עמהם בגלות*, וברשיון מלכי האומות ובעזרתם* ילכו לארץ ישראל, כדכתיב והביאו את כל אחיכם וגו'²⁵, ויהי המלכות ההיא נמשך ואינו פוסק לעולם. וזהו, נאום ה' אלהים מקבץ נדחי ישראל²⁶, אלו עשרת השבטים. עוד אקבץ עליו לנקבציו²⁶, עוד אקבץ על

18 שם ח, כג. ושמונה שנים שהה בין כל אחת ואחת (סדר עולם פרק כג). 19 יחזקאל כג, לא. 20 ישע' יא, יא. 21 שם יב. 22 תהלים קמז, ב. 23 זכרי' יב, יא. 24 שם י. 25 ישע' סו, ב. 26 שם נו, ח.

שנת ג"א ש"ט: "חורבן ירושלים היה קל"ן שנים אחר חורבן שומרון". בג' גליות. גלות יהויקים, יהויכין, צדקיה. כן יצאו. בתחלה בגאולה העתידה עשרת השבטים. אבל בבית שני לא חזרו עשרת השבטים כלל, כמו שמבאר להלן. וימשחו להם וכו'. זה יהיה משיח בן יוסף (הגה). וימות במלחמה. השה לשון הרמב"ן סוף ספר הגאולה: "אז יתגלה משיח בן אפרים... ויתן השקוף שמם, ונאמר עליו בפרקי היכלות (לט, א) כי ארבעים שנה ילך ויקבץ מן הגדחים וילחם מלחמות וימות במלחמות גוג עד שיתגלה משיח בן דוד וינצח אותם ויאספנו אוסף שלם ויטהר אותנו...". שהיה עמהם בגלות. עיין סנהדרין צח, א: והיכי יתיב, אפתח דקרתא (רומי). וברשיון מלכי האומות ובעזרתם וכו'. הדברים מרפסין איגרא. ומי יגלה עפר מעיני רבינו שכן זכינו בימינו

האלף הששי (כמבאר להלן), והאלף החמישי הוא הגלות. ברם ידוע כי קע"ב שנה אחר חורבן בית שני נשלמו ד' אלפים ליצירה, והנה על כרחנו ימי הגלות הם יותר על האלף. וקשה איך אמר: "אלף כסף, משל על ימי הגלות", הלא הם קע"ב שנה יותר מאלף. על זה אמר: ולא הקפיד על המיעוט. זהו חול. ר"ל מלכות בית דוד (הגה). ששת אלפים שנה. אפשר שר"ל שבאותו אלף עד סופו נצפה על ביאתו (שם). שיהיה תחיית המתים מאתיים שנה אחר הגאולה. בשער הרביעי מספר הגאולה כותב הרמב"ן: מ"ה שנה אחר שתהיה הגאולה שלמה. אף המתים בגלות כי יקיצו ויראו הגאולה". מנשה. צ"ל: יהודה. — ולא ידעתי לכוון מספר ארבעים שנה שרבינו כותב שגלו עשרת השבטים לפני יהודה ובנימן. עיין ערכין יב, ב, תוספות ד"ה הגך. — ובסדר הדורות

הנקבצים ההם קובץ אחד, הם נפוצות יהודה. וזהו, ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך*. ואפשר שבין שתי קיבוצי גליות אלו יהיה זמן מרובה, ובתוך כך יהיו רועים על העתים²⁷ לברר וללבן בו רשעי ישראל, ולהתיך אותם כהיתוך כסף בתוך כור, כמו שאירע ביציאת מצרים. וזהו יהיה לאלף ומאתים ותשעים הוא קץ דניאל²⁸, שהוא חמשת אלפים ומאתים לבריאת העולם*: ועוד נאמר אשרי המחכה ויגיע לימים אלף שלש מאות ושלשים וחמשה*, הרי שהגאולה כמו כן תברר ותתלבן, כלומר שלא תהיה בפעם אחת, כמו שמצינו בבית שני שהיה בין בנין הבית ובין הפקידה י"ח שנה²⁹, ומיציאת מצרים עד שנכנסו לארץ מ' שנה, ובעת ההיא יגברו המלחמות והמהומות העצומות ויגיעו ימי הנחמות וההבטחות המופלאות הגדולות הנוראות. אבל התחלת הגאולה בע"ה תהי' תוך קפ"א*. וראיתי לפרש בכאן פרשה א' מזכריה שהיא עתידה, והמפרשים בעבור שראו שהתנבא זכריה על בנין בית שני ועל שאר המאורעות שאירע בו אמרו דבר הנבואה הזאת* בבית שני לא נ"ל הדברים הרבה, כי הרבה נבואות מן הנביאים שהם באמת עתידות והן בתוך הנבואות בימיהם, כמו והיה באחרית הימים³⁰ שאמרוהו ישעיה ומיכה בסיגנון א', והנבואה בתוך שאר הנבואות שכבר עברו, וכמה נחמות עתידות והבטחות נפלאות בירמיה וביחזקאל עתידות בין שאר הנבואות שנתקיימו בבית שני, ופרשה זו היא בזכריה: גילי מאוד בת ציון הריעי בת ירושלים הנה מלכך יבא לך צדיק ונושע הוא עני ורוכב על החמור³¹, ופירשו הנה מלכך יבא לך על נחמיה התרשאת³², עני ורוכב על החמור שאמר כי אם הבהמה אשר אני רוכב עליה³³, ולא אמר סוס או פרד, ופרשו ועוררתי בניך ציון על בניך יון³⁴, על מלכות בית חשמונאי, דזה לא נראה³⁵ כי לא מצינו שנחמיה נקרא מלך ושר כי אם זרובבל בן שאלתיאל פחת יהודה³⁶, לפי שהיה מזרע יכניה מלך יהודה, אמר לחם הפחה לא אכלתי³⁷, ועוד כי לא עלו מן הגולה כי אם יהודה ובנימן, כדכתיב ויקומו ראשי האבות ליהודה ובנימן והכהנים והלויים לכל העיר האלהים את רוחו³⁸, ובכאן אומר והכרתי רכב מאפרים*. אעפ"י ששנינו בסדר עולם³⁹, כל הקהל כאחד ארבע רבוא⁴⁰, בכללם את מוצא ארבע ריבוא ובפרטן אי אתה מוצא אלא ל' אלף⁴¹, אלא אלו של

27 ורועים על העתים, מרועים מכל העתים (הנה בפני הספר). 28 דניאל יב, יא: אלף מאתים ותשעים — שבה תהיה הגאולה. 29 כמבואר לעיל ה, ב. 30 ישע' ב, ב—ד. מיכה ד, א—ג. 31 זכרי' ט, ט. 32 פירוש זה מובא בראב"ע שם בשם ר' משה הכהן. 33 נחמ' ב, יב. עליה, במקרא: בה. 34 זכרי' ט, יג. 35 וכן הקשה הראב"ע על דעת ר' משה, ע"ש. 36 חגי ב, ב. 37 נחמ' ה, יד. כלומר לא בקש לחם הפחה מישראל. הרי שהיה רק פחה ולא מלך. — גם הראב"ע הקשה קושיא זו על ר' משה. 38 עזרא א, ה. 39 סדר עולם פרק כט. 40 עזרא ב, סד. 41 ל' אלף, בסדר עולם: ל' אלף ושלש מאות וששים, ושנים עשר אלף היכן הם. ועיין כמאור עין שם. גם הרמב"ן בשער הראשון בספר הגאולה האריך

לראות קיום דבריו אלה. ושב וקבצך וגו'. דברים ל, ג. כלומר וזהו שכתוב „ושב וקבצך“, כי יהיו שתי קיבוצי גליות, כמו שמבאר והולך. חמשת אלפים ומאתים לבריאת העולם. בביאורו לבראשית ב, ג, כותב הרמב"ן: „ויהיה זה קי"ח שנה אחר חמשת אלפים“, כלומר התגלות משיח בן יוסף. ומשיח בן דוד יתגלה מ"ה שנה אחר כך, ויהיה זה בשנת ה' אלפים קס"ג ליצירה. וכן הסיק בסוף ספר הגאולה (עיין בביאורים שם). אלף שלש מאות ושלשים וחמשה. דניאל יב, יב. הנה יש הבדל מ"ה שנה בין מספר זה להנ"ל: „אלף מאתים ותשעים“, וזה מראה שלא תהיה

הגאולה בבת אחת, כמו שמבאר והולך. תוך קפ"א. טעמו שכמו שהיה בין הפקידה והגאולה ח"י שנה כן יהיה מן הקבוצי נדחים עד הקבוצי השני. ויען שקץ דניאל יהיה בחמשת אלפים ומאתים לבריאת עולם, כמו שביאר לעיל, ע"כ הפקידה הראשונה תהיה תוך שנת קפ"א, ויהיו בין שני הקבוצים ח"י שנה שלימות, ובהתחלת שנת חמשת אלפים מאתים לבריאת העולם יתקיים הקץ שדניאל ניבא עליו. דבר הנבואה הזאת. היינו בזכרי' ט, ט: גילי מאד בת ציון הנה מלכך יבא לך וגו', כמו שמבאר והולך. רכב מאפרים. זכרי' ט, י. ואם כן איך זה יתכן